

۱۳۹۶۸۹۸

اعلام و موز

بسم الله الرحمن الرحيم

از ایران چه می دانم؟ / ۱۲۲

تاریخ عرفان اسلامی و تصوف در ایران سلسله های صوفیه

دکتر پیمان عروج نیا

دفتر پژوهشهای فرهنگی

عروج‌نیا، پروانه، ۱۳۴۱ -

تاریخ عرفان اسلامی و تصوف در ایران (سلسله‌های صوفیه) / پروانه عروج‌نیا - تهران:
دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۹۵.

۱۰۴ ص: مصور - (از ایران چه می‌دانم؟؛ ۱۲۲)

ISBN: 978-964-379-364-7

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه

۱. عرفان - ایران - تاریخ. ۲. تصوف - ایران - تاریخ. الف. دفتر پژوهشهای فرهنگی.
ب. عنوان.

۲۹۷/۸۳

BP ۲۸۶ / ع ۴ / ت ۱۳۹۵

۴۱۶۱۹۸۷

کتابخانه ملی ایران

* تاریخ عرفان اسلامی و تصوف در ایران: سلسله‌های صوفیه

از ایران چه می‌دانم؟ / ۱۲۲

* مؤلف: دفتر پژوهشهای فرهنگی

* مدیر علمی: جمشید دکتر حسن باستانی‌راد

* ویراستار: مریم رفیعی

* طراح جلد و صفحه‌آرا: فریده درازنی

* تصویر روی جلد: آرامگاه شیخ صلی‌الدین اردبیلی

* تصویر پشت جلد: نسخه خطی از کتاب شیخ صفی‌الدین اردبیلی

* شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه * چاپ اول: ۱۳۹۵

همه حقوق محفوظ است. هرگونه تقلید و استفاده از این اثر به هر شکل بدون اجازه کتبی
دفتر پژوهشهای فرهنگی ممنوع است.

دفتر پژوهشهای فرهنگی

مراکز اصلی پخش و فروش:

• دفتر و فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان کریم‌خان زند، خیابان ایرانشهر، کوچه باقری

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۶۹۱

دورنگار: ۸۸۳۰۲۴۸۵

قصرالدشتی، شماره ۵، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۹۱۳

تلفن: ۸۸۳۱۵۲۳۷، ۸۸۲۱۳۶۴

تلفن‌های فروش: ۸۸۴۹۴۶۱، ۰۹۳۵۲۴۷۹۸۴۷

پست الکترونیک: lahze1386@gmail.com

فروش الکترونیک: www.lahzeh-ketab.com

• پخش مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، نبش خیابان شهید وحید نظری، شماره ۲۵۵.

دورنگار: ۶۶۹۵۰۱۴۶

تلفن: ۶۶۴۱۷۵۳۲، ۰۹۱۲۲۱۷۷۶۴۷

یادداشت

با توجه به تحولات نوین فرهنگی در جامعه امروز، نیاز همه ایرانیان، به ویژه جوانان تیزبین و پرسشگر، به بررسی های جدید علمی و مستمر درباره تاریخ پرفراز و نشیب ایران زمین، دینیت و فرهنگ و تمدن آن، بیش از گذشته نمودار شده است. از این رو، دفتر پژوهشهای فرهنگی با شناخت این امر و در جهت گسترش دیدگاه های همه جانبه و عمیق فرهنگی، تلاش مستمری را آغاز کرده و بر آن است تا با انتشار مجموعه از ایران چه می بینیم؟ آگاهی های مهم، دقیق و سودمندی را در حوزه های گوناگون ایران پژوهی در دسترس همه دوستداران ایران و جوانان علاقه مند کشورمان قرار دهد.

امید است که این دفتر بتواند با ارائه این نوع پژوهش ها، ضمن ایجاد پیوندی ناگسستنی میان فرهنگ امروز و دیروز و دوری از هرگونه ذهنیت و جانبداری های یک سو به و غیر علمی، زمینه تبادل نظر و اندیشه را میان دانش پژوهان و علاقه مندان این عرصه فراهم سازد و در سکوفایی حرکت های نوین فرهنگی و اندیشه پرور و ایجاد آینده ای بهتر برای این سرزمین، نقشی شایسته و مفید ایفا کند.

فهرست مطالب

۷

پیش‌سخن

۹

فصل یکم. تصوف در سده ششم و هفتم در ایران

۱۱

۱. پدید آمدن سدهای صوفیه

۱۷

۲. بنیان‌گذاران سلسله‌های صوفیه از اواخر سده پنجم و اوایل ششم

۱۷

ابواسحاق کازرونی و سلسله ازرویه

۱۹

خواجه یوسف همدانی و سلسله خواجگان

۲۱

عبدالقادر گیلانی و سلسله قادریه

۲۵

روزبهان بقلی و سلسله روزبهانیه

۲۷

نجم‌الدین کبری و سلسله کبرویه

۲۹

شهاب‌الدین سهروردی و سلسله سهروردیه

۳۴

جلال‌الدین محمد بلخی و سلسله مولویه

۳۸

قلندریه

۴۱

فصل دوم. تصوف در ایران از سده هشتم تا دهم

۴۶

۱. سلسله‌های صوفیه از سده هشتم

۴۷

صفی‌الدین اردبیلی و سلسله صفویه

۴۹

سید محمد نوربخش و سلسله نوربخشیه

۵۰

برزش‌آبادی و سلسله ذهبیه

۵۳	حیدریه: قطب‌الدین حیدر زاوه‌ای و میر قطب‌الدین حیدر تونی
۵۵	سلطان اسحاق و اهل حق
۵۸	بهاء‌الدین نقشبند و سلسله نقشبندیه
۶۲	شاه نعمت‌الله ولی و سلسله نعمت‌اللهیه
۶۷	۲. مؤلفان صوفی نامدار سده هشتم تا دهم
۶۷	عزالدین کاشانی مؤلف مصباح الهدایه
۶۸	شیخ محمود شبستری مؤلف گلشن راز
۶۹	بنامی مؤلف نفحات الانس
۷۳	فصل سوم. تصوف و عرفان اسلامی از سده دهم تا به امروز
۸۰	۱. سلسله‌های سنی و شیعه از سده دهم تا امروز
۸۰	خاکساریه و درویش‌ها
۸۳	اویسیه
۸۵	۲. جریان‌ات عرفانی در شیعه
۸۹	سخن پایانی
۹۳	مآخذ
۱۰۱	مآخذ تصاویر

پیش سخن

عرفان به معنای شناخت خداوند، صرفاً به معنای علم به وجود او نیست بلکه به معنای طریقی است که از آن طریق انسان به کشف و شهود خود، حق و نسبت خود با او، پیوستن و دلبستن به این حقیقت ازلی و فراگیر می‌رسد. نیاز به چنین شناختی در دیدگاه اسلام و سایر ادیان ابراهیمی نیاز فطری تلقی می‌شود، از این‌رو رسیدن بدان رسیدن به آرامشی وصف‌ناپذیر است. این نیاز گرچه در همه انسان‌ها به یک اندازه بروز و ظهور ندارد اما به کلی در همه انسان‌ها از میان‌رفتنی نیست، حتی از روزه شاید نیاز انسان بدان بیش از گذشته باشد. هرچند خود دین نیز اصل نیاز فطری انسان از نظر صاحبان ادیان دانسته شده اما در عین حال از نظر بسیاری از مستداران «معرفت و عرفان» گوهر دین است و آنچه در ظواهر دین (شریعت) وجود دارد برای رسیدن به آن است و البته، پس از رسیدن، حفظ آن نیز باز در گرو رعایت شریعت است. بدین ترتیب، عرفان از نظر عارفان مسلمان امری مغایر با این نیست. در دامن چنین عرفانی افراد و جماعت‌هایی ظهور کرده‌اند که تنوع آنها شاید حکایتی از تنوع راه‌های انسان به سوی خدا باشد. تصوف نیز یکی از پرده‌سازترین این جماعت‌هاست که در تاریخ آن مانند هر جماعت و نحله‌ای بدو خوب با هم در آمیخته است اما تعیین میزان خوبی و بدی این جریان کاری است که فرصت و نگاهی دیگر می‌طلبد.

ما در کتاب اول (تاریخ عرفان اسلامی و تصوف در ایران: شکل‌گیری و شکوفایی) سعی کرده‌ایم تاریخ عرفان اسلامی در ایران و سرگذشت جماعت‌ها

و گروه‌های عرفانی و اهل معنا را به قدر توان روشن کنیم. همان‌گونه که در آن کتاب دانستیم بخش زیادی از این تاریخ گم شده و آنچه از جریانات عرفان اسلامی بیش‌تر نمود پیدا کرده جریان تصوف بوده است. در این کتاب نیز ما به علل اقبال به تصوف و رواج سلاسل و طریقت‌های صوفیانه می‌پردازیم و از بزرگان و مشایخ و آثار آنان در هر دوره یاد خواهیم کرد و سپس به علل ضعف شدن شوکت و جاه آنان و سرانجام ظهور جریانات عرفانی خواهیم پرداخت که روانی دارند خود را اهل تصوف بنامند بلکه ترجیح می‌دهند خود و بزرگان را اهل عرفان و معرفت بدانند.